

รัฐกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย*

State and Citizenship Enhancement in Thai Democracy

พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี

Phra Mahathai Noi Yanmethi

พระศิลาศักดิ์ สุเมธ

Phra Silasak Sumetho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Wittayalai University

E-mail: Sumetho@gmail.com

บทคัดย่อ

แนวคิดในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นเรื่องที่แทบทุกประเทศในโลก พยายามผลักดันให้เกิดขึ้นและให้ความสำคัญมาโดยตลอด เพราะต่างตระหนักถึงความจำเป็นและคุณค่า ของความเป็นพลเมืองที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆ ได้เป็น อย่างดีรวมทั้งเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้วย่อมส่งผลต่อการสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็ง นับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง หลาย ประเทศที่พัฒนาแล้วมีความตระหนักดีในเรื่องดังกล่าว จึงให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาคนตั้งแต่ ระดับเยาวชน และขับเคลื่อน

การสร้างความเป็นพลเมืองเข้าสู่ระบบการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งในหลาย ประเทศทั้งยุโรปและเอเชียสามารถจัดการศึกษาจนประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับ แม้จะดู เหมือนว่าการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นเป็นเรื่องที่มีมาช้านาน มี การศึกษาแล้วเป็นจำนวนมากที่อยู่ในกระแสและได้รับการขยายขอบเขตของการศึกษาทั้งในเรื่องตัวแปรที่ เกี่ยวข้อง และการพัฒนานวัตกรรมเพื่อใช้ในการสอนออกไปอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุที่สังคมมีความผัน พวนแปรเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องจึงทำให้การศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนและเยาวชนยังคง เป็นเรื่องที่มีพลวัตอยู่ด้วยเช่นกัน

---

* Received 20 January 2019; Revised 18 March 2019; Accepted 27 May 2019

ภาครัฐต้องเน้นหลักการพัฒนาเสริมสร้างความเป็นพลเมืองและตระหนักรู้ด้านการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยเพื่อความเข้มแข็งได้นั้น ต้องเริ่มต้นจากการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยการให้ ความรู้ แก่ประชาชน รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกให้ เห็นความสำคัญของความเป็นพลเมืองว่ามีบทบาทสำคัญที่จะสร้างรากฐานประชาธิปไตยของประเทศไปสู่ ความก้าวหน้าและมั่นคงจะก่อให้เกิดประโยชน์เป็นแนวทางเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ธรรมนูญเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : รัฐ, การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง, ประชาธิปไตยไทย

Abstract

The idea of creating a citizen to the public is that virtually every country in the world to push for more and more attention all along. We recognize the need and value of the citizen who will take the country is to survive and move out of the crises. As well as on the quality of citizenship, then it would affect the quality of society. And contribute to the development of the foundation of a strong society. It is a development that is truly sustainable. Many developed countries are well aware of such matters. Hence the importance of the development process, from the youth level. and driven. Creating Citizenship into the education system. Especially compulsory education which in many countries in Europe and Asia to study the success and recognition. Although it seems that the development process of education for citizenship is for a long time. I have studied a lot in the stream and has been expanding the scope of the study, both the variables involved. Innovation and development in order to teach extensively. Because of the volatile social change constantly, so the study is to prepare the people and the youth is still a dynamic address as well. Government must develop and strengthen the

principles of citizenship and awareness of democracy, to strengthen it. Must begin by strengthening their citizenship by educating the public and promoting the political participation in order to stimulate and raise awareness about the importance of citizenship that has an important role to create the foundations of democracy. the country towards progress and stability will benefit the foster citizenship to individuals so great. The understanding of the importance of participation in the political democratic system with the King. Awareness and understanding about citizenship in a democracy to engage politically even more to the development of political democracy in a sustainable way.

Keyword : State, Citizenship Enhancement, Thai Democracy

บทนำ

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเสริมสร้างคุณภาพของ พลเมืองให้เป็นบุคคลที่จะต้องสามารถแสดงบทบาทตามหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคมมี ส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยความเป็นพลเมืองจะเปลี่ยนประชาชนจากการ เป็นผู้รอรับการช่วยเหลือให้เป็นผู้ริเริ่มและหาทางออกแก้ปัญหาของสังคมได้ด้วยพลเมืองจึงมีความหมายที่ มากไปกว่าผู้ที่มิบทบาทหน้าที่เพียงแค่รับคำสั่งจากรัฐและทำตามกฎหมายเท่านั้นแต่ยังหมายถึง ผู้ที่เป็น กำลังพลังของบ้านเมืองรวมถึงมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคมมีสิทธิเสรีภาพและความ เสมอภาคในฐานะเป็นมนุษย์และสมาชิกของสังคมที่เท่าเทียมกัน

กระบวนการเรียนรู้การให้ข้อมูลความรู้ทักษะเจตคติแก่ประชาชนเมื่อพลเมืองสามารถเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องจึงจะเกิดความรู้ความเข้าใจตระหนักถึงบทบาทและสิทธิหน้าที่ของตนมีพลังทาง การเมืองมีบทบาทและส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางนโยบายด้านการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ ซึ่งการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต่อไป

ภาครัฐกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การเพิ่มการมีส่วนร่วมของพลเมืองในทุกระดับจนถึงระดับประเทศทั้งนี้จะต้องมี หน่วยงาน และงบประมาณสนับสนุนควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะผ่านกระบวนการให้การศึกษา เรื่องความเป็นพลเมืองและผ่านชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคม ประชาธิปไตย

พื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องเริ่มต้นจาก การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเนื่องจากปัญหาของการเมืองการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญประการหนึ่งเกิดจากประชาชนขาดสำนึกความเป็นพลเมืองการปฏิรูป ประเทศที่ยั่งยืนจึงควรเริ่มต้นให้ประชาชนชาวไทยมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมี ความรู้ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เพียงพอและมีความยึดมั่นในค่านิยม ประชาธิปไตยโดยเฉพาะในเรื่องการยอมรับความแตกต่างและการเคารพสิทธิของผู้อื่นมีการตระหนักและ เกิดสำนึกในความเป็นเจ้าของประเทศซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ก่อนรวมทั้งต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองหากการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารประเทศและให้ผู้บริหารประเทศมี ความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล, พิชญ์พงษ์ สวัสดิ์ และสตีเฟ่น ธนานิธิโชติ, 2555)

การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

กระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคมผ่านระบบการศึกษาและประสบการณ์ในสถาบันการศึกษา ถือเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกฝังสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั้งนี้สถาบันครอบครัว และหลักธรรมของศาสนาก็นับได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังพฤติกรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมเช่นกัน

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยโดยให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยนับว่าเป็นรากฐานในการเสริมสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยระยะยาวการนำข่าวสาร บ้านเมืองมาให้แก่ประชาชนประเด็นที่มีความสนใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆตัวในชุมชนสังคมประเทศชาติและ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชนจะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้ เหตุผล ตลอดจนเป็นการช่วยปลูกฝังค่านิยมการยอมรับฟัง

ความคิดเห็นที่แตกต่างให้แก่ประชาชนมีการจัด กิจกรรมที่กระตุ้นให้ประชาชนมีเวทีฝึกปฏิบัติการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยและรวมถึงโรงเรียน ต้องเป็นศูนย์กลางการรวบรวมแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดข้อมูลความรู้ให้แก่เยาวชน โดยเชื่อมโยงกับ ครอบครัว สถานศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและสื่อมวลชนท้องถิ่นในขณะที่หน่วยงานอื่นๆในพื้นที่เช่นสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ สื่อมวลชนควรเข้าไปร่วมสนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา

การสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

“ความรู้” “ทักษะ” และ “เจตคติ” มีความสำคัญเชื่อมโยงกันและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ของ “ พลเมือง ” ดังนั้นการสร้างสำนึกพลเมืองคือมุ่งสร้างให้ผู้ศึกษามีความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) มีทักษะ (Skill) ในการแสดงออกและมีเจตคติ (Disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านการลงมือปฏิบัติเช่นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขความเป็นพลเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆเช่น ผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนการฉันทามติหรือความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กลุ่มสนใจ เป็นต้น

ทักษะ (Skill) หมายถึง ความชำนาญการทำงานได้อย่างคล่องแคล่วทักษะเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝน ปฏิบัติให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติและการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทักษะที่พลเมืองพึงมี อาทิทักษะในการคิดการเขียนเชิงวิเคราะห์ การพูดในที่สาธารณะการประยุกต์ใช้การจัดการความขัดแย้ง ด้วยสันติวิธีวิธีการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีการฟังและการยอมรับความเห็นที่แตกต่าง

เจตคติ (Disposition) หมายถึง ภาษาท่าทางท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันจะส่งผลต่อแนวโน้มการแสดงออกของผู้นั้นทางกายวาจาใจเจตคติดีทั้งด้านบวกและด้านลบอาทิการ แสดงออกถึงความชอบความพอใจความสนใจและในทางกลับกันเจตคติด้านลบโดยการแสดงออกถึงความเกลียดชังไม่พอใจไม่สนใจ อย่างไรก็ตามเจตคติอาจเปลี่ยนแปลง

ไปได้ตามข้อมูลที่ได้รับหรือความเชื่อที่ เปลี่ยนไปเจตคติที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยพึงมี เช่นการยอมรับความหลากหลายการยึดหลักสันติ วิธีในการแก้ไขปัญหาความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยและอำนาจของประชาชน

การสร้างจิตสำนึกพลเมืองจึงต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดข้างต้นโดยทำให้เป็นรูปธรรม เนื่องจากมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันหากปราศจากส่วนใดส่วนหนึ่งจะไม่สามารถสร้างสำนึกพลเมืองให้ เกิดขึ้นได้สร้างความรู้ความเข้าใจ โดยใช้สื่อมวลชนในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัว ในเรื่องความสำคัญของความเป็นพลเมืองและคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้างพลเมืองและพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่นเคารพกติกาและ ร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง พร้อมทั้งประสานความร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพ สื่อสารมวลชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการสร้างพลเมือง รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของความเป็นพลเมืองสามารถแสดงบทบาทตามหน้าที่และความ รับผิดชอบของตนเองต่อสังคมในระบอบประชาธิปไตยที่มีเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบอบประชาธิปไตยด้วยกระบวนการบ่มเพาะความเป็นประชาธิปไตยให้แก่ทุกคนในสังคมเนื่องจากประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจและควรร่วมกันกำหนดทิศทางของสังคม การรู้เท่าทันการเมือง เพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาทักษะในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเข้าใจบทบาท สถานภาพและความสำคัญของสถาบันทางการเมืองและเป็นคนพลเมืองที่ตื่นรู้ทางการเมือง (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, 2555)

พลเมืองมีความสำคัญอย่างไร

ความหมายของ “พลเมือง” ในปัจจุบันนี้ยังมีการเข้าใจความหมายของ “พลเมือง” แตกต่าง กันโดยมักใช้คำว่า “พลเมือง” “ประชาชน” และ “ราษฎร” ควบคู่กันไปโดยเข้าใจว่า 3 คำนี้มี ความหมายเหมือนกันและสามารถใช้แทนกันได้ทั้งที่แท้จริงแล้วทั้ง 3 คำนี้มีความหมายที่ต่างกันไป สิ่ง สำคัญประการแรกในการสร้างความเป็นพลเมืองคือต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความหมายของคำ ว่า พลเมือง ให้ถูกต้องตรงกันก่อนเพื่อให้เห็นว่า เพราะเหตุใดพลเมืองจึงมีความสำคัญรวมถึงคุณสมบัติที่สำคัญและบทบาทหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขควรเป็นเช่นใดโดยความแตกต่างที่สำคัญของคำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” อยู่ที่จิตสำนึก ความรับผิดชอบและพฤติกรรมการแสดงออกต่อสาธารณะรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

“ราษฎร” (Subject) หมายถึง ผู้ที่เป็นภาระให้สังคมไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้รอการช่วยเหลือจากคนอื่นอย่างเดียวย่างไรก็ตามสังคมจะต้องเปิดโอกาสให้พวกเขามีการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลและมีบทบาทเพียงการรับคำสั่งและทำตามคำสั่ง

ประชาชน” (People) หมายถึง คนที่อยู่ใต้อำนาจเป็นผู้รับคำสั่งและทำตามคำสั่งเป็นผู้ดูแล จะมองที่ผลประโยชน์ของตนเองอย่างเดียวและถ้าต้องเสียผลประโยชน์ก็จะไม่ยอมเสียสละหรือไม่มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาซึ่งถือว่ามีจำนวนมากในสังคม

“พลเมือง” (Citizen) มีรากศัพท์มาจาก 2 คำ คือ “พละ” + “เมือง” โดย “พละ” หมายถึง พละกำลัง “เมือง” หมายถึง บ้านเมืองเมื่อนำ 2 คำนี้มารวมกันจึงทำให้คำว่า “พลเมือง” มีความหมายที่ มากกว่าผู้ที่มียุทธหน้าที่เพียงแค่รับคำสั่งจากรัฐและทำตามกฎหมายเท่านั้นแต่ยังหมายถึงผู้ที่ เป็น กำลังพลของบ้านเมืองรวมทั้งมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคมซื่อสัตย์เสียสละมีเหตุผลมี ประโยชน์ต่อส่วนรวมและเป็นส่วนช่วยให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญโดยสรุปพลเมืองจึงหมายถึง คนที่เป็น “พละกำลังของบ้านเมือง” ไม่เป็นภาระให้กับคนอื่นแต่สามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือสังคมได้ ดังนั้นการพัฒนาสังคมหนึ่งๆให้มีคุณภาพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยกระดับความรู้ความสามารถ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และเจตคติ (Disposition) ของผู้คนในสังคมจาก “ราษฎร” ที่ยังเป็นภาระ ให้กับคนอื่นและสังคมไปสู่ “ประชาชน” ที่เป็นเพียงผู้เฝ้าดูยืนมองเฉยๆให้กลายเป็น “พลเมือง” ที่มีความรู้ ความสามารถตระหนักในศักยภาพของตนมีความกระตือรือร้นที่จะให้ใช้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมายนั้น อย่างเหมาะสมตามลำดับเห็นกับประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ และทำให้บ้านเมืองมีความ เจริญก้าวหน้ามีความเป็นอยู่ที่ดีการยกระดับความรู้ความเข้าใจของคนในชาติจากการเป็นเพียงผู้รับ นโยบายไม่ว่าจะในฐานะ “ราษฎร” หรือ “ประชาชน” คนธรรมดาสู่การเป็น “พลเมือง” ที่มีความ ตระหนักถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนคือหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มี คุณภาพ

นอกจากความหมายของคำว่า พลเมืองแล้วสิ่งที่พึงตระหนักอีกประการคือคุณลักษณะของ พลเมืองจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองเป็นสำคัญ เช่นภายใต้ระบอบเผด็จการหรือ กึ่งเผด็จการที่ผู้ปกครองถืออำนาจตนเป็นใหญ่ และไม่ฟังเสียงของประชาชนผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ระบอบนี้ย่อมต้องทำตามคำสั่งของรัฐอย่างเคร่งครัดโดยปราศจากการตั้งคำถามและการตรวจสอบตรงกัน ข้ามกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิเสรีภาพ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การ

ปกครองระบอบนี้จึงสามารถมีส่วนร่วมในการออกกฎและ แสดงความเห็นต่างๆ ได้ด้วยไม่ใช่เพียงแค่ทำตามกฎเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การสร้างความเป็นพลเมืองใน ระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องตรวจสอบหลักของการปกครองในระบอบนี้เสียก่อนเพื่อให้ทราบว่า คุณสมบัติที่ดีของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยควรเป็นเช่นใด (ศุภณัฐเพิ่มพูนวิวัฒน์ และจารุ วรณ แก้วมะโน, 2558)

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

หลักการที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนหมายถึงอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของ ประชาชนประกอบด้วยอำนาจอธิปไตยบริหารและตุลาการซึ่งประชาชนสามารถใช้อำนาจเหล่านี้ได้ทั้ง โดยตรงและทางอ้อมผ่านการเลือกตั้ง

2. หลักสิทธิ (Rights) เสรีภาพ (Liberty) ความเสมอภาค (Equality) และภราดรภาพ (Fraternity) หมายถึง ประชาชนทุกคนต้องมีสิทธิมีเสรีภาพมีความเสมอภาคตามกฎหมายและ ขนบประเพณีในฐานะประชาชนของรัฐ

สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลพึงมีภายใต้กฎหมายในฐานะพลเมืองของประเทศเช่น สิทธิในทรัพย์สินสิทธิในการประกอบอาชีพสิทธิในการอยู่อาศัยสิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น

เสรีภาพ หมายถึง อิสระในการกระทำการใดๆอย่างหนึ่งของบุคคลภายใต้กรอบของ กฎหมายและไม่รุกรานสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเช่นเสรีภาพในการนับถือศาสนาเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

ความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันความแตกต่าง ของชาติพันธุ์เชื้อชาติศาสนาการศึกษาสถานะทางสังคมไม่มีผลต่อการปฏิบัติที่แตกต่างกัน

ภราดรภาพ หมายถึง ความเป็นพี่น้องกันคือการมองมนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันและปฏิบัติ ต่อกันดุจพี่น้องไม่แบ่งแยกกันด้วยผิวพรรณหรือเผ่าพันธุ์

3. หลักนิติธรรม (Rule of law) หมายถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องยึด กฎหมายเป็นหลักในการกระทำการต่างๆทุกคนจะต้องเสมอกันต่อหน้ากฎหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันของ ผู้คนในสังคมอย่างสงบสุข

4. หลักการถือเสียงส่วนมากเป็นเกณฑ์โดยคุ้มครองเสียงส่วนน้อย (Majority Rules, Minority Rights) หมายถึง หลักการยอมรับมติของคนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ใช้การตัดสินใจโดยคนหรือกลุ่มคนเพียง กลุ่มเดียวอย่างไรก็ตามจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเสียงส่วนน้อยด้วย กล่าวคือต้องเปิดโอกาสให้เสียงส่วน น้อยแสดงความเห็นหรือสงวนความเห็นต่างได้โดยเป็น ธรรม

5. หลักการมีส่วนร่วมพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องไม่นิ่งเฉยและต้องใช้สิทธิ เสรีภาพ ของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติเช่นใช้สิทธิ เสรีภาพในการแสดง ความเห็นและกฎหมายเป็นต้น

นอกจากหลักการข้างต้นแล้ว ยังมีหลักการที่สำคัญอื่นๆอีกเช่นหลักการเป็นผู้นำผู้ ตามที่ดีการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและหลักการฉันทามติเพราะในสังคมย่อมประกอบไปด้วย กลุ่มคนที่มีความ แตกต่างทางความคิดขณะที่บางครั้งเสียงส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกต้องเสมอไปการ ตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งจึงควร ตั้งอยู่บนหลักของเหตุผลและข้อมูลดังนั้นการนำหลักฉันทามติ โดยผ่านการพูดคุยกันมาใช้ในการทำกิจการ ต่างๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสะท้อนให้เห็นคุณสมบัติที่สำคัญของ “พลเมือง” ได้ เป็นอย่างที่ว่าพลเมืองคือคนที่จะต้องเป็นผู้เล่นไม่ใช่เป็น คนยืนดูและเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมพลเมืองที่ดีจึงต้องรู้จักสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม ร่วมในการปกครองภายใต้กรอบของกฎหมายหลัก แห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการเคารพสิทธิของผู้อื่นตลอดจนความรับผิดชอบต่อความ คิดเห็นของตนผู้อื่นและความเป็นไปของเพื่อนร่วมชาติ อัน เนื่องมาจากการกระทำของตนรวม ไปถึงปัญหาของบ้านเมือง

พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงมีบทบาททั้งการเป็นผู้นำและผู้ตามไม่ได้เป็นเพียงผู้ ตามที่ จะทำหน้าที่ตามคำสั่งหรือตามด้วยเหตุนี้พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงควร ตระหนักถึงหน้าที่ความ รับผิดชอบของตนเองและผู้อื่นไม่ปล่อยให้การบริหารประเทศชาติหรือ การกำหนดนโยบายต่างๆ เป็น หน้าที่ของนักการเมืองผู้นำหรือรัฐบาลเท่านั้นแต่ควรช่วยกัน ตัดตามตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะต่างๆต่อ นโยบายเหล่านั้นด้วย

เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) บิดาทางรัฐศาสตร์ของตะวันตกกล่าวว่า หาก ต้องการให้ระบบการเมืองและประเทศชาติมีความมั่นคงและเอื้อประโยชน์ต่อคนในสังคม อย่างแท้จริงถ้วน หน้าพลเมืองจะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดพฤติกรรมและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับ

ระบอบการปกครองเพราะ บทบาทที่สำคัญของพลเมืองคือการสนับสนุนและคำจูงการดำรงอยู่หรือความมั่นคงของรัฐนโยบายของรัฐ เท่านั้นแต่สามารถริเริ่มเสนอนโยบายต่างๆ ได้

ดังนั้นการพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองให้มีความสอดคล้องและไปด้วยกันกับระบอบการปกครองเพื่อส่งเสริมกันและกันจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นผู้ที่มีสำนึกรับผิดชอบข้อสัตย์และมีจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมประจำใจรวมไปถึงต้องเป็นผู้มีวินัยมีเหตุผล แสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพนั้นได้อย่างเหมาะสมไม่ละเมิดผู้อื่นที่สำคัญคือมีความรับผิดชอบต่อสังคม กระตือรือร้นและเข้ามามีส่วนร่วมของการเมือง (สำนักงานสภาพัฒนาการเมืองสถาบันพระปกเกล้า, 2557 : 58-100)

6.1 พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สิ่งหนึ่งที่จะทำให้สังคมไทยมีความสงบสุขและเกิดสันติสุขได้คือคนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีหลัก ประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตปฏิบัติตนตามกฎหมายและดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งการสร้าง ความเป็นพลเมืองไม่ใช่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีแต่สิ่งที่จะต้องทำให้ประชาชนได้ เรียนรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องสิ่งแรกคือพื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีหลัก 3 ประการคือ

1. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วงละเมิดได้การมี อิสรภาพและความเสมอภาคการยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคลโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน

2. เคารพสิทธิเสรีภาพและกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรมโดยให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรม และชอบธรรมมีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูก ละเมิด

3. รับผิดชอบต่อตนเองผู้อื่นและสังคมโดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองใน ระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นเนื้อหาที่มีคุณลักษณะสำคัญในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองต่อ สังคมการดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกันใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและ ผล ดังนั้นหากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมืองทั้ง3หลักการที่กล่าวข้างต้นอย่างถูกต้อง แล้วและสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะส่งผลให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่าง แท้จริง

6.2 คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยหมายถึงการเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบต่อและมีสิทธิเสรีภาพ ควบคู่กับหน้าที่โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพ

กติกากในการอยู่ร่วมกันพร้อมทั้ง มีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาของสังคมของตนเองประชาธิปไตยคือการปกครองโดย ประชาชนหรือประชาชนปกครองตนเองประชาธิปไตย จึงไม่อาจประสบความสำเร็จได้ถ้าประชาชนไม่มี ความสามารถในการปกครองกันเองตามระบอบประชาธิปไตยดังนั้นไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วยกล่าวคือมีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบเคารพสิทธิผู้อื่นเคารพความแตกต่างเคารพกติกาประชาธิปไตยจึงจะประสบ ความสำเร็จได้ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

1. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้
2. เคารพสิทธิผู้อื่นโดยใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นและจะต้องไม่ใช่ สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. เคารพความแตกต่างระบอบประชาธิปไตยให้สิทธิและเสรีภาพและยอมรับความหลากหลายของประชาชนประชาชนจึงมีความแตกต่างกันได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพวิถีชีวิตความ เชื่อทางศาสนาหรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้นเพื่อมิให้ความต่างนำมาซึ่งความแตกแยก “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกันเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้
4. เคารพหลักความเสมอภาคพลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาคเห็นตนเท่าเทียม กับคนอื่นและเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน
5. เคารพกติกาพลเมืองต้องเคารพกติกาและยอมรับผลของการละเมิดกติกาหากมีปัญหา หรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข
6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวมพลเมืองต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคมเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้น (ปริญญ ทเวา นฤมิตรกุล, 2559)

6.3 ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริม ความเป็นประชาธิปไตยย่อมต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมไทยหากไม่สอดคล้องกันแล้วความเป็น พลเมืองก็ไม่มี ความหมายหรือไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ดังนั้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองใน ระบอบประชาธิปไตยจึงต้องกระทำควบคู่กันไปกับการสร้างวัฒนธรรมของสังคมไทยโดยสอดคล้องกับ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการสร้างวัฒนธรรมให้กับพลเมืองที่สำคัญคือ

การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจซึ่งเป็นการสร้างพลเมืองให้มีจิตสาธารณะสำนึกในพันธะหน้าที่ ต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์และมีความรู้มากพอที่จะประเมินว่าการกระทำจะมีผลกระทบต่อส่วนรวม อย่างไรโดยเลือกสิ่งที่ดีที่สุดว่าควรจะทำอะไรเพื่อที่จะสร้างประโยชน์ให้สังคมหรือส่วนรวมขณะเดียวกันก็ มีความกล้าหาญทางจริยธรรมคือกล้าพูดกล้าเขียนหรือกล้ากระทำในสิ่งที่เชื่อว่าถูกต้องดีงาม แม้ว่าตนเอง จะต้องได้รับผลร้ายจากการพูดการเขียนนอกจากนี้ยังต้องใจกว้างรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพร้อม ที่จะพิจารณาความเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรมและใจกว้างที่จะเปลี่ยนความคิดเมื่อได้รับรู้เหตุผลและ ข้อเท็จจริงที่ดีกว่าและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในความสำเร็จต่างๆวัฒนธรรมทางจิตใจจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อพลเมืองไทยเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจคือมีความรู้ความ เข้าใจมนุษย์ในบริบททางสังคมหรือในเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่ต่างกันไม่ใช้มาตรฐานของตนเองในการ ตัดสินคนอื่นยอมรับความแตกต่างหลากหลายและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่อยู่ในบริบทหรือเงื่อนไข สภาพแวดล้อมที่แตกต่างการสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองอีกอย่างหนึ่งคือการสร้างให้พลเมืองมี วัฒนธรรมทางความรู้เป็นการเสริมสร้างให้มีความรู้ให้รู้จักใช้ วิจารณ์ญาณสามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างฉลาดสร้างสรรค์ก็จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาแทนการ ใช้อำนาจเป็นหลักเป็นการเปลี่ยนวิถีไทยจากอำนาจนิยมเป็นความรู้นิยมหรือปัญญานิยม (วรกรณ สาม โกเศศ, 2559)

6.4 ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาการเมืองการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชนนั้นยังเชื่อมโยงถึงเรื่องความเข้าใจในความเป็นพลเมืองซึ่งแต่เดิมให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิ พลเมืองในเชิงนโยบายของรัฐในเรื่องสวัสดิการและการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและ ระดับชาติและอำนาจของพลเมืองต้องได้รับการสร้างเสริมขึ้นด้วย กระบวนการของการเสริมสร้างการ ตระหนักรู้และความสมารถที่จะทำให้การมีส่วนร่วมและอำนาจในการตัดสินใจของพลเมืองซึ่งทำให้เกิด ศักยภาพในการกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และสร้างความเท่าเทียมกันให้มากยิ่งขึ้น

การพัฒนาการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องเริ่มจากการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาลตลอดจนการบริหารงานหาก การมีส่วนร่วมของประชาชนมีมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการ

ตรวจสอบการทำงานของผู้ที่บริหารประเทศ และให้ผู้นั้นมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือเป็นการป้องกันมิให้ ผู้บริหารประเทศกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สอดคล้องกับสังคมนั้นๆ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวม เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และร่วมหาทางออกของปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิด ในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่รับรู้ปัญหาและ ความต้องการมากที่สุดหลักการหรือองค์ประกอบที่สำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมคือการให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหารมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรร ทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกันอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีการเพิ่มความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วมประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้เนื่องจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญ อย่างยิ่งต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนมี โอกาสแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายของรัฐ (สำนัก ประชาสัมพันธ์, 2559)

สรุป

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475 มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมือง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ในปัจจุบันประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ และข้อมูลในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมและสิทธิของตนเองในการเข้ามามี บทบาททางการเมืองการปกครองเท่าที่ควรจึงต้องมีการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนได้

ตระหนักและมีจิตสำนึกให้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม ความสำคัญ ของสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง โดยผ่านกระบวนการให้ความรู้ความ เข้าใจแก่ประชาชนเพื่อเป็น รากฐานที่สำคัญของการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย

รวมทั้งต้องมีการยกระดับความรู้ความเข้าใจของคนในประเทศจากการเป็นเพียงผู้รับ นโยบาย ไม่ว่าจะในฐานะ “ราษฎร” หรือ “ประชาชน” คนธรรมดาสู่การเป็น “พลเมือง” ที่มีความตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของตนซึ่งจะเป็นหัวใจของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพการ พัฒนาสังคมให้มีคุณภาพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ยกระดับความรู้ความสามารถทักษะและเจตคติของ ผู้คนในสังคมให้เป็น “พลเมือง” ที่มีความรู้ ความสามารถตระหนักในศักยภาพของตนมีความกระตือรือร้น ที่จะให้ใช้สิทธิเสรีภาพตาม กฎหมายนั้นอย่างเหมาะสมเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่เพื่อให้เป็น พื้นฐานที่สำคัญ ของการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ถวิลวดี บุรีกุล, พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ และสตีเฟน ธนานิธิโชติ. (2555). เพิ่มพลังพลเมืองเพื่อ

ขับเคลื่อนประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

বারศักดิ์ อูรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2555). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล. (2559). พลเมืองศึกษา (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดย

สร้าง ประชาธิปไตยที่ “คน ”. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก

<http://social.obec.go.th/node/64>. [5

กุมภาพันธ์ 2559].

วรกรณ์ สามโกเศศ. (2559). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน

2 5 6 2 จ 1 ก

http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&Key=news_research.

วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น. (2550). แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และจารุวรรณ แก้วมะโน. (2558). การสร้างสำนักพลเมือง.

กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองสถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. (2555). ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556). พลเมืองประชาธิปไตย เล่มที่ 4.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักประชาสัมพันธ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). การเสริมสร้างความเป็น

พลเมืองใน ระบอบประชาธิปไตยถนนประดิพัทธ์แขวงสามเสนในเขตพญาไท.

กรุงเทพมหานคร : สำนัก ประชาสัมพันธ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.